

Şiddet Gören Kadınlarda Travma Sonrası Büyüme ve Şiddetin Boşanma Sonrası Büyüme Yansıması: Sistemik İnceleme

Posttraumatic Growth in Battered Women and the Reflection of Violence on Post-Divorce Growth: A Systematic Review

Melike Ceylan¹, Şennur Kışlak²

¹İstanbul Avcılar Üniversitesi, İstanbul

²Ankara Üniversitesi, Ankara

ÖZ

Bu sistemik incelemenin amacı, yakın partner şiddeti ile karşı karşıya kalan kadınların travma sonrası büyümelerine ilişkin literatürü incelemektir. Bu incelemeyi yürütmek amacıyla Arksey ve O'Malley tarafından özetlenen beş adım takip edilmiştir. Bu adımlar, araştırma sorusunun belirlenmesi, ilgili çalışmaların belirlenmesi, çalışmaların seçimi, verilerin görselleştirilmesi ve sonuçların raporlanması şeklindedir. Veri tabanlarından elde edilen 3.129 bilimsel çalışmanın uygun kriterlere göre değerlendirildiğinde 50 makaleye indirgenmiştir. Uygun kriterlerin ise boşanma, travma sonrası büyüme, pozitif büyüme ve yakın partner şiddeti anahtar kelimeleriyle taranan bilimsel makaleler olarak belirlenmiştir. Bu çalışmada, travma sonrası büyümeye ve yakın partner şiddetine özel olarak odaklanılması nedeniyle toplamda 10 araştırma dahil edilmiştir. Alan yazına göre, yakın partner şiddetinin neden olduğu travma sonrası büyüme ile ilişkili olduğu görülmüştür. Buna ek olarak, yakın partner şiddeti ve travma sonrası büyümenin boşanmış kadınlar üzerindeki etkileri tartışma kısmında incelenmiştir. Bu etkilerin ise boşanma sonrası Calhoun ve Tedeschi tarafından belirlenen alanlarda büyüme gerçekleşmesiyle karakterize olduğu görülmüştür. Alan yazında bu incelemeler için özel bir araca ihtiyaç duyulmasına rağmen, şu anda kullanımda olan standartlaştırılmış tarama prosedürleri bulunmamaktadır. Sonuç olarak bu çalışmanın, yakın partner şiddetinin neden olduğu travma sonrası büyüme belirtileri ve göstergelerini tanıma ve değerlendirme konusunda alan yazına ışık tutacağı düşünülmektedir.

Anahtar sözcükler: Boşanma, travma sonrası büyüme, travma, kadın çalışmaları, yakın partner şiddeti

ABSTRACT

This systematic review aims to investigate existing literature regarding the phenomenon of post-traumatic growth among women who have experienced intimate partner violence. Five steps outlined by Arksey and O'Malley were followed to carry out this review. These steps are as follows: defining the research question, identifying relevant studies, selecting studies, and visualizing the results. When the 3,129 scientific studies obtained from the databases were evaluated according to appropriate criteria, they were reduced to 50 articles. Appropriate criteria have been defined as scientific articles scanned with the keywords divorce, post-traumatic growth, positive growth, and intimate partner violence. A total of 10 studies were included in this study due to a special focus on posttraumatic growth and intimate partner violence. According to the literature, it has been observed that intimate partner violence is associated with post-traumatic growth. In addition, the effects of intimate partner violence and post-traumatic growth on divorced women are explored in the discussion section. It has been observed that these effects are characterized by growth in the areas identified by Calhoun and Tedeschi after divorce. Although a specific tool is needed for these examinations in the literature, there are currently no standardized screening procedures in use. As a result, it is thought that this study will shed light on the literature on recognizing and evaluating post-traumatic growth symptoms and indicators caused by intimate partner violence.

Keywords: Divorce, post-traumatic growth, trauma, women studies, intimate partner violence

Giriş

Kadına yönelik şiddet, henüz tam olarak çözümlenememiş bir fenomendir. Hala birçok kadın yakın ilişkilerinde şiddete maruz kalmaktadır. Bu, toplumsal açıdan önemli bir sorun olarak tanımlanmış ve ihmal ile şiddetin göstergelerinden biri olarak kabul edilmiştir. Şiddet, genellikle tek bir etkene bağlı olmayan karmaşık bir sorundur. Çocuklar ve gençlerin yanı sıra da bazı kadınlar yakın ilişkilerinde şiddete maruz kalabilmektedir

Yazışma Adresi /Address for Correspondence: Melike Ceylan, İstanbul Avcılar Üniversitesi İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi psikoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye **E-mail:** melikeceylanpsy@gmail.com

Geliş tarihi/Received: 26.10.2024 | **Kabul tarihi/Accepted:** 11.04.2024

(Meloy ve Miller 2010, Rasche 2019). Kadına yönelik şiddet, insan hakları ihlalleri arasında en temeli olarak kabul edilir. Sosyo-kültürel ve sosyo-psikolojik bağlamlarda incelenmesi gereken bir konudur (Tutarel-Kışlak 2016).

Dünya çapında aile içi şiddete maruz kalan kadınların sayısı her geçen gün artmaktadır. Kadına yönelik şiddete ilişkin istatistikler, yakın partner şiddetinin yaygınlığı hakkında bilgilerin en az 106 ülkede mevcut olduğunu belirtmektedir, bu da küresel bir sorun olduğunu göstermektedir (UN Women 2022). Verilere göre şiddete uğrayan 355 kadının 286'sı psikolojik istismar yaşadığını bildirmiştir. Aile içi şiddet mağduru bazı kadınlar, kendilerine şiddet uygulayan eşlerine karşı belirli şekillerde ayakta durabilmektedir ancak bazı kadınlar temel ihtiyaçlarını karşılayabilmek için istismarcı kişiyle ilişkilerini sürdürmek zorunda kalmaktadır (Itzhaky ve Porat 2005). Kadın dayanışma merkezine başvuran kadınların şiddetin çeşitli biçimlerine maruz kaldıkları bilinmektedir. Ayrıca geçmişte şiddete maruz kalmış olmak ve bu duruma alışmak bazı kadınların yardım arama konusunda isteksiz olmasına neden olmaktadır.

Bir kişiye veya başkalarına karşı yaralanma, ölüm, psikolojik zarar veya ihmalle sonuçlanan gönüllü eylemler bütünü, şiddet ve travmanın en sık kullanılan tanımıdır (WHO 2013). Özellikle aile içi uyumsuzluklarda sosyoekonomik durum, evlenme yaşı ve aile içi şiddetin birbiriyle ilişkili olduğu bilinmektedir (TUİK 2018). Aile içi şiddet, aile üyelerine yönelik olumsuz davranışlar sonucu ortaya çıkar. Ayrıca şiddet, duygusal istismardan başlayarak fiziksel şiddete kadar geniş bir yelpazede görülebilir (UNICEF 2006).

Aile içi şiddet, kadına yönelik şiddet ve eşe yönelik şiddet kavramları sıklıkla bir arada kullanılmaktadır. Şiddetin faili ya da şiddetin yöneltildiği kişi aile içindeki herhangi bir birey ya da birden fazla kişi olabilir. Kadınlar hayatlarının farklı aşamalarında mağdur olabilmekte; cinsiyet, ırk veya etnik köken, yaş, sınıf ve cinsellik sebebiyle şiddete maruz kalabilmektedirler. "Kadına yönelik şiddet" terimi, erkeklerin kadınları hedef alan şiddet eylemlerinin küresel ölçekte ortaya çıkmasını tanımlamak için kullanılmaktadır. Tipik olarak bu tür olaylar ağırlıklı olarak kadınların ve çocukların mağdur rolünü üstlendiği durumlar olarak kendini gösterir (Meloy ve Miller 2010). Şiddet olgusunun birçok nedeni olsa da cinsiyet eşitsizliği kadın ve erkek arasındaki güç ilişkisini belirleyen önemli bir faktör olarak değerlendirilmektedir (Bükecik ve Özkan 2018). Kadına yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, erkek egemen toplumsal yapının sonuçları olan güç dinamiklerini, baskıyı ve yıkıcı otoriteyi yansıtmaktadır (Altıparmak 2019). Bir kadının cinsiyetine dayalı olarak şiddete maruz kalması şiddetin toplumsal cinsiyete dayalı olduğunu göstermektedir (Başar ve Demirci 2016).

Çoğu kadın şiddet deneyimleriyle baş etmek yerine sessiz kalmayı tercih etse de, kadına yönelik şiddet hala ele alınması gereken bir toplumsal sorun olarak görülmektedir (Barnett 2000). Kadına yönelik şiddetin fiziksel sonuçları somut olarak görülebilir. Bu nedenle, müdahale edilmesi diğer şiddet türlerine göre genellikle daha kolaydır. Ancak psikolojik sağlıktaki bozulmalar gözden kaçabilmektedir (WHO 2013). Psikolojik şiddetin içeriği; aşağılayıcı konuşmalar, bağıрма, sosyal yaşamı kısıtlama, çocukları tarafından tehdit edilme gibi kadının psikolojik sağlığını olumsuz yönde etkileyen davranışları içermektedir (Altıparmak 2015). Şiddete maruz kalmak kadının sosyal yaşamdaki işlevselliğini ve benlik algısını bozmaktadır (Kitapçoğlu ve ark. 2008) ve bu duruma müdahaleler çevresel ve bireysel nedenlerden dolayı gecikebilmektedir. Özellikle de aile içi şiddete maruz kalan ve travma sonrası stres bozukluğu geliştiren kadınlar arasında psikolojik sorunların yaygınlığı giderek artmaktadır. Bu sorunlar arasında umutsuzluk duyguları, kaygı bozuklukları, kendine zarar verme düşünceleri, psikosomatik belirtiler ve travma sonrası stres bozukluğu belirtileri yer almaktadır (Clements ve ark. 2004, APA 2013). Şiddet deneyimi nedeniyle kadınlar obsesif kompulsif bozukluk, uyku bozuklukları, yeme bozuklukları ve travma sonrası stres bozukluğu, depresyon, somatizasyon, kaygı ve suçluluk gibi sorunlar yaşamaktadır (Kıvrak ve ark. 2015). Her ne kadar aile içi şiddete sadece kadınlar maruz kalıyor gibi görünse de tek mağdur onlar değil. Çocuklar da bu durumdan etkilenmektedir, hatta çocuklar da şiddete maruz kalmaktadır. Şiddet annenin ruh sağlığını da etkilese de aynı şiddetin çocuğu da etkilediği ve bunun çocuğun gelişimi üzerinde büyük olumsuz etkileri olacağı bilinmektedir (Lewis ve ark. 2015). Şiddetin kadın ve çocuklar üzerindeki etkileri sadece fiziksel değil aynı zamanda psikolojik, duygusal ve sosyaldir.

Yaşamda karşılaşılan büyük krizlerin olumlu yönde değişme olasılığının farkına varılmıştır (Tedeschi ve Calhoun 1995). Ancak son yıllarda bu olgu sistematik olarak ele alınmakta ve değerlendirilmektedir. Bu, zorlu yaşam krizleriyle başa çıkmanın doğasında bulunan olumlu potansiyel ile ilgili zorluklar arasındaki karmaşık etkileşimin farkındalığını yansıtır ve artırır. Acı verici veya üzücü bir olay, bazı insanlar için değişimi tetikleyebilir. Kriz gelişme ve büyüme için bir fırsat sağlar ve bu fırsat kişiye ilişkilerini ve önceliklerini yeniden değerlendirme şansı verir (Aldwin 1994). İnsanlar, dünyayı ve varoluşlarını anlamaya yönelik doğal eğilimlerinin bir parçası olarak, olağanüstü olayları bilişsel çerçevelerini kullanarak anlamlandırmaya çalışırlar. Gerçekler hakkında belirli varsayımlara kabul etmek insanların hayatını kolaylaştırır ve olaylar hakkında yargıda bulunmaya yardımcı olur. Ancak kişinin hayatında beklenmedik bazı olayların meydana gelmesi, onun dünyaya

ve olaylara olan inancını sarsabilmekte, olayların mevcut varsayımlarla açıklanmasını zorlaştırabilmektedir (Tedeschi ve Calhoun 2004). Yaşanan olumsuz deneyimler nedeniyle kişi kendisine sunulan bu yeni gerçeklikle baş etmek, hayatına devam etmek, yaşadığı olumsuz deneyimleri ortadan kaldırmak zorunda kalır. Yaşama isteğinin verdiği bir güç olduğu düşünüldüğünde insanların başa çıkma mekanizmalarının gelişmemesi pek olası değildir (Bossick 2008). Deprem metaforu travma sonrası değişimi ve bireyin bu gerçeklikle baş etmesini açıklamak için kullanılmaktadır (Tedeschi ve ark. 1998). Travma sonrası büyüme çalışmalarında sıklıkla bahsedilen "Deprem metaforu", yıkılan bir binanın enkazının kaldırılması ve ardından yeniden inşa edilmesi fikrine dayanır. Kalıntıların kaldırılması ve binanın inşası sırasında gösterilen tüm çabaların yeni bir depremde boşa gideceği düşüncesi endişe uyandırmakta ve bunun sonucunda kafa karışıklığı, yas gibi olumsuz duygular ortaya çıkabilmektedir. Olumsuzluklar aynı zamanda travma ve yaşanan kayıplarla baş etmede de yardımcı olacak, bireyin güçlenmesine fırsat sağlayacaktır. Sonuç olarak travma sonrası büyüme eski yaşama dönüş olarak değil, olumlu ilerleme nedeniyle yeni hayata geçiş olarak görülmektedir.

Travma sonrası büyüme çerçevesinde, kendilik algısındaki değişiklikler ilişkilerde ve yaşam felsefesindeki değişikliklerle ilişkilendirilir (Tedeschi ve Calhoun 1995). Bu bağlamda, travmatik bir olayla karşılaşan bireylerin kişilerarası ilişkilerinde iyileşme yaşadıkları, kendilik algılarının olumlu yönde geliştiği, daha dayanıklı bireyler haline geldikleri ve dolayısıyla hayata bakış açılarının değiştiği bilinmektedir (Tedeschi ve ark 1998). Bireyler, bu değişiklikleri beş farklı alanda deneyimlemektedir (Tedeschi ve Calhoun 2004). Bu alt boyutlar benlik algısındaki değişiklikler, kişilerarası ilişkilerde olumlu gelişmeler, yaşamın değerinin farkına varma, yeni seçeneklerin farkına varma ve inanç sisteminde gelişme olarak bilinmektedir.

"Benlik algısındaki değişiklikler" boyutu üç ana başlığa ayrılmaktadır: Kendini mağdur yerine hayatta kalan olarak görmek; kendine güven; ve güvenlik açığı. Bireyin kendisini "kurban" olarak ifade etmemesi, "hayatta kalan" olarak nitelendirmesinin kendisini daha güçlü hissetmesine yardımcı olacağı vurgulanmıştır. Bu değişimler çerçevesinde kişinin öz-yeterliğinde ve kişisel güç duygusunda artış görülebilmektedir. Kişi zorluklarla başa çıktıkça ve duygularını geliştirdikçe daha az savunmasız hale gelir (Tedeschi ve Calhoun 1995). Özgüven ise travmayı atlatan kişilerin baş edemeyecekleri hiçbir şeyin olmadığı yönündeki düşüncelerin yaygınlığına işaret etmektedir. Öte yandan kırılabilirlik, kişinin savunmasız olduğunun farkına varmasını, hayata tutunmak için daha çok çabalamasını ve sosyal destek ihtiyacının farkına varmasını sağlar. Kişisel güçlendirme bağlamında ele alındığında benlik algısı önemlidir. Travma sonrası yaşanan kişisel güçlenme ile ilgili olan "güç ve iyileşme" ve "güçteki değişim" kavramları, benlik algısındaki değişimi iyi bir şekilde temsil etmektedir (Thompson 2000). Ayrıca "yaşamda yeni düzenlemeler yapmak" (Senter ve Caldwell 2002), "kendine odaklanmak", "geleceğe umutla bakmak" ve "kendini yeniden icat etmek" (Taylor 2004) gibi çeşitli kavramlar ve temaların bulunmaktadır. Büyüme kişinin sadece bilişsel yönlerini güçlendirmekle kalmaz, aynı zamanda davranışsal faktörler de dünya algısının değişmesinde önemli rol oynar. Benlik algısında yaşanan olumlu değişimler zamanla kendine olan güveni artırmakta ve birey daha önce denememiş yeni rollere girişebilmektedir. Travma sonrası büyüme boyutlarının birbirine bağlı olması nedeniyle bireyin benlik algısı, yaşam algısı ve çevre algısı da değişmektedir. Bu sayede insan yaşadığı hayatın değerini anlayabilir, önceliklerini belirleyebilir, düşünmediği konular üzerinde düşünebilir, hayatındaki küçük ve günlük olayların farkına varabilir.

Kişilerarası ilişkilerin gelişmesinde empatik davranış arttıkça, yardım etme davranışı ve duygu paylaşımında da artmaktadır. Kısaca travmatik ve travmatik deneyimler sonrasında kişinin varoluşsal bir arayışa gireceği, değişim yaşayacağı, şekilleneceği öngörülmektedir. Travma sonrası büyümenin boyutlarından biri olan yaşamın değerinin farkına varılması büyük önem taşımaktadır. Kişi daha önce hiç değer verilmeyen ya da daha az değer verilen bir konuya anlam vermeye başlayabilir ve yaşamın anlamını arama ve varoluşsal sorularda yükselme gözlemlenir (Tedeschi ve ark.1998). Bu yükselmenin oluşmasında kişinin temel değerlerinin sarsılması rol oynar.

Yeni seçeneklerin farkına varılması aynı zamanda bireyin yaşamda neyin önemli olup neyin olmadığını belirlemesine ve hedeflerine ulaşılabilirliğine karar vermesine de yardımcı olur (Berger ve Weiss 2009). Bireyler hayatta kendileri için yeni seçeneklerin olduğunu fark edebilir, hayatta neyin önemli olduğu konusunda önceliklerini değiştirebilir, hayatlarına yeni bir yön verdiklerini ifade edebilirler. Bu alt boyut, hedeflerin gözden geçirilmesini ve ulaşılabilir ve ulaşılamaz hedefler arasında seçim yapılmasını içermektedir (Tedeschi ve Calhoun 1995).İnanç sistemindeki gelişme manevi olarak değerlendirilerek dine olan inanç ve bağlılığın artması; Bu bireylerde dini değişime girişme görülebilir. İnanç sisteminin gelişimi, bireyin inançlarını gözden geçirmesi, şekillenmesi ve tehdit sonrası varoluşsal deneyiminin derinleşmesi olarak açıklanmaktadır (Tedeschi ve Calhoun 1995).

Travma sonrası büyüme boyutları, travma sonrası büyüme için kavramsallaştırılmıştır ve kişinin travma öncesi özelliklerinin travma sonrası büyüme ile ilişkili olduğunu öne sürmektedir. Bu özellikler sıklıkla

iyimserlik, umut, dışa dönüklük, yeni deneyimlere açıklık, yaratıcılık, öz yeterlilik ve özsaygı gibi bireysel özellikler olarak algılanmaktadır (Calhoun ve Tedeschi 1998, 2006). Gelir, eğitim ve cinsiyetin travma sonrası büyüme ile ilişkili olduğu belirtilmektedir (Stanton ve ark. 2006). Bireylerin travma öncesi özellikleri, hem karşılaştıkları zorlukları hem de travma sonrası büyüme için ruminasyon sürecine katılma olasılıklarını etkilemektedir (Calhoun ve Tedeschi 1998).

Buna göre yakın partner şiddetine maruz kalan kadınlarda travma sonrası büyüme ile boşanma arasındaki ilişki karmaşık ve çok boyutlu bir konudur. Yakın partner şiddeti gibi travmatik deneyimlere maruz kalan bireyler, travma sonrası büyümeye yol açan dönüştürücü bir süreçten geçebilirler. Travmatik deneyimlerden sonraki büyüme, olumlu psikolojik değişikliklere yol açabilir. Ayrıca yakın partnerden kaynaklanan şiddet ve boşanma bağlamında Sawyer ve arkadaşları (2012), bu zorlu koşullarla başa çıkmaya çalışan kadınlar için travma sonrası büyümeyi, iyileşme sürecinin çok önemli bir yönü olarak incelemenin önemini altını çizmiştir. Travma, boşanma ve travma sonrası büyüme, özellikle psikolojik iyi oluş ve kişisel güç üzerindeki etkileri açısından önemli bir araştırma alanıdır.

Bu sistematik incelemenin amacı, yakın partner şiddeti mağdurları arasında travma sonrası gelişim ile ilgili çeşitli temel hususları kapsamlı bir şekilde araştırmaktır. Hedefler, yakın partner şiddeti mağdurlarının deneyimlediği travma sonrası büyümenin spesifik özelliklerinin tanımlanmasıyla başlayan çok yönlü bir araştırmayı kapsamaktadır. Ek olarak bu sistematik inceleme, yakın partner şiddeti deneyimine sahip kadınlar arasında travma sonrası büyümeyi kolaylaştıran veya engelleyen çeşitli değişkenleri ayırt etmeyi ve böylece bu olgunun ayrıntılı bir şekilde incelenmesine katkıda bulunmayı amaçlamıştır. Yakın partner şiddetinden etkilenen kadınlarda travma sonrası büyüme ile ilgili mevcut bilgilerdeki boşlukları tespit etmeye ve daha fazla araştırma ve keşif gerektiren alanlara ışık tutmaya çalışılmıştır. Son olarak inceleme, yakın partner şiddeti ve ardından gelen travma sonrası büyüme deneyimlerinin nasıl etkileyebileceğini aydınlatmak amacıyla boşanmanın etkisi de incelenmiştir. Bu hedefler aracılığıyla, sistematik inceleme, yakın partner şiddeti yaşayan kadınların deneyimleri, zorlukları ve potansiyel büyüme durumları hakkında değerli bilgiler sunmayı ve böylece bu kritik konuyu ele almayı amaçlayan destek, müdahale ve politika çabaları hakkında bilgi sağlamayı amaçlamıştır.

Yöntem

Araştırma Tasarımı

Kapsamlı bir sistematik incelemeye olan ihtiyacı değerlendirmek için başlangıçta kapsam belirleme incelemesi yaklaşımının kullanılması tavsiye edilmektedir (Levac ve ark. 2010). Örneklem stratejisine yönelik bu sistematik çerçeve, mevcut bilgidaki boşlukları ve daha ileri araştırmalar için potansiyel yolları etkili bir şekilde belirleyerek, arama sürecinde tekrarlanabilirlik ve kapsamlılık sağlar (Arksey ve O'Malley 2005). Bu çalışmanın özellikle kadınlarda yakın partner şiddeti ile ilişkili travma sonrası büyümeye odaklandığını ve yakın partner şiddetinin çeşitli şekillerde ortaya çıkabileceğini ve diğer ilgili popülasyonları etkileyebileceğini kabul ettiğini belirtmekte fayda vardır (Haag ve ark. 2019).

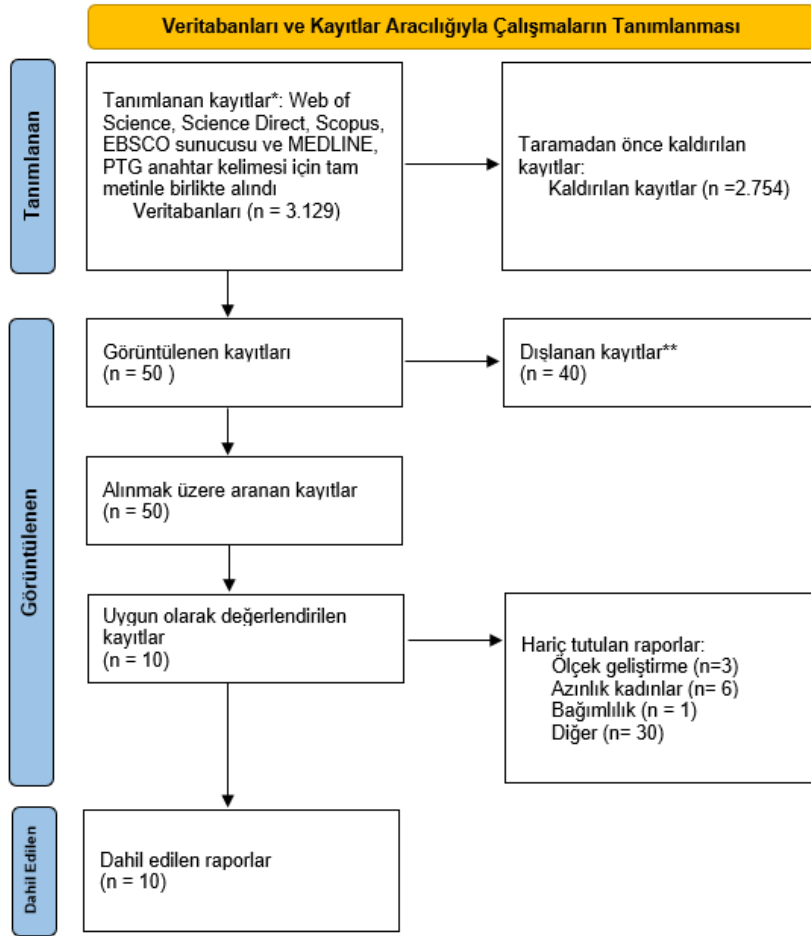
Bu çalışma, kapsam belirleme inceleme sürecinde Levac ve arkadaşları (2010) tarafından özetlenen beş temel aşamaya titizlikle bağlı kalmıştır; bu aşamalar araştırma sorusunun tanımlanmasını, ilgili çalışmaların yerini belirlemeyi, çalışmaları seçmeyi, verileri ayıklamayı ve düzenlemeyi ve son olarak verileri harmanlamayı içermektedir. Bulguların sentezlenmesi ve sunulması bu aşamaları takip etmiştir. İlk veri araştırmasına rehberlik eden temel araştırma sorusu, mevcut literatürün travma sonrası büyüme ile yakın partner şiddeti arasındaki ilişki üzerine kurulmuştur.

En son araştırmalar kullanılarak incelemeye rehberlik eden bir protokol geliştirilmiştir. Ocak 2023'teki yayınlara ulaşmak için beş elektronik akademik veri tabanı kullanılmıştır: Web of Science, Science Direct, Scopus, EBSCO host ve tam metin makaleleri içeren MEDLINE bunlar arasındadır. Şubat 2023'te ikinci bir arama gerçekleştirilmiştir ancak dahil edilecek gereklilikleri karşılayan yeni makale bulunamamıştır. Aramada yakın partner şiddeti, "kadınlar" ve "büyüme" birleştirildi. Travma sonrası büyüme, pozitif büyüme, strese bağlı büyüme ve pozitif değişim de dahil edilmiştir. Yinelenen sonuçlar dışlanmıştır.

Veri Toplama Araçları

Bu incelemede, Sistematik İncelemeler ve Meta-Analizler için Tercih Edilen Raporlama Ögeleri (PRISMA) kriterlerine uyulmuştur (Moher ve ark. 2009). Şekil 1, PRISMA tabanlı literatür araştırmasının akış diyagramını göstermektedir. Alınan her makale belirli standartlara göre taranmıştır (Şekil 1). Kadınların boşanma, travma sonrası büyüme, olumlu gelişim ve yakın partner şiddetine ilişkin deneyimlerini ele alan hakemli çalışmalar dahil

edilmiştir. Hariç tutma kriterleri, ilgili makalelere odaklanmak için tezlerin, incelemelerin, konferans özetlerinin ve kitapların filtrelenmesini içermektedir.

Şekil 1. PRISMA akış şeması

Verilerin Analizi

Dahil edilen makalelerin kalitesinin değerlendirilmesi, Pluye ve arkadaşları (2009) tarafından oluşturulan Karma Yöntem Değerlendirme Aracı kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Ek olarak, önceden tanımlanmış bir kontrol listesi, veri çıkarma sürecini kolaylaştırarak, genel inceleme konusuyla ilgili yinelenen temaların belirlenmesine yardımcı olmuştur. Travma sonrası büyümenin çeşitli yönleriyle ilgili yayınları kategorize etme ilk görevi ilk yazar tarafından gerçekleştirilmiştir ve ardından bu gruplamalar kapsamlı bir incelemeye tabi tutulmuştur. Orijinal aramada 50'ye kadar makale bulunmuştur ve 10 makaleye indirgenmiştir. Üç araştırmacı ayrı ayrı veri toplamıştır ve ilgili unsurları tanımlamak için bir grafik tekniği kullanarak sonuçları karşılaştırmıştır.

Bulgular

2015 ile 2023 yılları arasında yayınlanan 11 çalışma dahil edilme kriterlerini karşılamıştır. Bulunan araştırmaların genel özellikleri (Tablo 1) gösterilmektedir (yazar, çalışmanın adı, amacı, temel bulgular). Travma sonrası büyümeye ilişkin bilgi toplamak için çeşitli yöntemler kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmeler (Flasch ve ark. 2020, Bryngeirsdotir ve Halldorsdotir 2022) ve yapılandırılmamış görüşmeler nitel araştırmalarda kullanıldığı tespit edilmiştir. Psikolojik gücü, psikolojik sağlığı ve travma sonrası büyümeyi değerlendirmek için araştırma, Dokkedahl ve arkadaşları (2022) tarafından ana hatlarıyla belirtildiği gibi Uluslararası Travma Anketi'nden yararlanan niceliksel metodolojiler kullanılmıştır. Ayrıca çalışma, Gonzalez-Mendez ve Hamby'nin (2021) katkılarıyla birlikte Hamby ve arkadaşları (2015) tarafından geliştirilen Dayanıklılık Portföyü Ölçüm Paketinden yararlanarak düzenleme, anlam oluşturma ve kişilerarası yönlerle ilgili alanları kapsamaktadır. Cann ve arkadaşları (2010) tarafından tasarlanan Travma Sonrası Büyüme Envanterinin

Kısa Formu ve ilk olarak 1996 yılında Tedeschi ve Calhoun tarafından tanıtilen bu yöntem, Bakaityte ve arkadaşları (2022a) tarafından yürütülen araştırmada travma mağdurları arasında travma sonrası büyümeyi değerlendirmek için kullanılmıştır.

İncelenmekte olan çalışma, travma sonrası büyümenin beş boyutunun da travmatik ilişki deneyimlerinin tamamlayıcı bileşenleri olarak görülebileceğini belirlemiştir (Calhoun ve ark. 2010). Bu alt boyutlar, benlik algısındaki değişiklikleri, kişilerarası ilişkilerdeki olumlu gelişmeleri, hayata karşı artan minnet, yeni olasılıkların tanınmasını ve kişinin inanç sisteminin gelişimini kapsamaktadır.

Kendini Algılama

İlişkilerdeki ve yaşam felsefesindeki değişiklikler, benlik algısındaki değişiklikleri yansıtır (Tedeschi ve Calhoun 1995). Flasch ve arkadaşları (2020) travma sonrası büyümenin alt teması olarak " kendine odaklanma"yı içeren çalışmanın katılımcıları, yeni bir ilişkiye girmeden önce kişinin kendi kimliğini geliştirmesi gerektiği üzerinde durulmuştur. Hing ve arkadaşları (2021), travmatik olaylar yaşayan bazı kadınların rehabilitasyonlarında bir dönüm noktası elde ettiğini, bu da yaşamlarının gidişatında açık bir değişiklik olduğunu göstermiştir. Bu kadınlar, daha güçlü bir benlik duygusu, yeni keşfedilen önemli roller ve yeniden düzenlenen öncelikler dahil olmak üzere travma sonrası büyüme belirtileri göstermiştir. Ancak Bryngeirsdottir ve Halldorsdottir (2022)'e göre, kadınlar için kendini affetmeye çalışmanın, kendini suçlamayı bırakmanın ve utanca geri dönmeyi çok önemli bir adımdır.

Barlow ve Hetzel-Riggin'in (2018) araştırmasına göre cinsiyet normları gibi yakındaki kültürel unsurlar travma sonrası büyümeye fayda sağlayabilir. Kişilerarası travmayla karşı karşıya kaldığında, toplumsal cinsiyet rollerine katı bir bağlılığın kişinin kendisi ve kimliği hakkındaki inançlarına yönelik tehdidi tamponlaması veya azaltması mümkündür (Janoff-Bulman 1992). Başka bir deyişle, kişilerarası şiddete maruz kalan bir kişi, güçlü bir cinsiyet rolü kimliğine sahipse genel kimlik duygusunu yeniden yapılandırmayı daha kolay bulabilir. Kendilerini tanımlama konusunda daha az seçeneğe sahip oldukları için, güçlü bir toplumsal cinsiyet rolü kimliği duygusuna sahip olmayanlar, kişiler arası şiddet nedeniyle kimliklerine yönelik daha büyük bir tehlike hissedebilirler. Gonzalez-Mendez ve Hamby (2021), bu yöntemin, işlevsiz yorumları ve duygusal tepkileri azaltmanın yanı sıra, iyi bir kişisel imajı ve daha geniş düşünme yollarını geliştirebileceği sonucuna varmıştır.

Tablo 1. Çalışmalara genel bakış			
Yazar (Yıl)	Yöntem	Amaç	Önemli bulgular
Valdez ve Lilly (2015)	Travmatik Yaşam Olayları Anketi Dünya Varsayımları Ölçeği Travma Sonrası Büyüme Envanteri	Amaç, varsayım değişikliğinin yakın partner şiddetinden kurtulanlarda travma sonrası büyümenin yordanması ve dünya varsayımlarının boylamsal bir değerlendirilmesi kullanılarak araştırılmıştır.	İlk görüşmelerden sonra daha yüksek travma sonrası büyüme sonuçlarıyla bağlantılı olarak, ikinci mağduriyet yaşamayan kadınlar için olumlu dünya varsayımları gelişmektedir.
Barlow ve Hetzel-Riggin (2018)	Travma Sonrası Büyüme Envanteri Cinsiyet Rolüne Bağlılık	Bu çalışmanın amacı, kişilerarası şiddetten kurtulan erkek ve kadın mağdurlarda cinsiyet rolü uyumu ve travma sonrası büyümenin birbirleriyle nasıl ilişkili olduğunu araştırmaktır.	Kişilerarası şiddet sonrasında cinsiyet yerine cinsiyet rolüne bağlılık travma sonrası büyümenin önemli bir yordayıcısı olabileceği sonucu elde edilmiştir.
Flasch, ve ark. (2020)	Açık uçlu sorular	Bu çalışmanın amacı, travma sonrası büyümeden sağ kurtulanların istismarcı ilişkilerden yeni ayrılan kişilere yönelik destek, rehberlik ve desteği incelemektir.	Sonuçlar, şiddet içeren ilişkilerden yeni ayrılanlar için daha fazla araştırılabilecek ve terapi stratejilerine dahil edilebilecek farklı temaları ortaya çıkarmıştır.
Hing, ve ark. (2021)	Yapılandırılmamış Görüşme	Bu çalışma, kadınların hayatlarının çeşitli noktalarında yakın partner şiddeti ile ilgili deneyimlerini değerlendirmiştir.	Müdahaleler kadınların uzun vadeli sağlık durumlarına fayda sağlayabilir ve travma sonrası büyüme yoluyla iyileşmelerine yardımcı olabilmektedir.
D'Amore ve ark. (2021)	Detaylı Yapılandırılmış Araştırmalar	Konuyla ilgili araştırmalara göre, yakın partner şiddeti kadınlarda ciddi fiziksel, duygusal ve psikolojik sonuçlarla ilişkilendirilmiştir.	Araştırmaya göre kadınların yakın partner şiddeti etkilerinden kurtulması, hem kadınların kendi içinde hem

Yazar (Yıl)	Yöntem	Amaç	Önemli bulgular
			de ilişkilerinde gerçekleşen çok yönlü, özelleştirilmiş, doğrusal olmayan ve sıklıkla dönüşen bir süreci gerektirmektedir.
Žukauskienė, ve ark. (2021)	Bosch Destek Envanteri Travma Sonrası Büyüme Envanteri Kimlik Gelişimi Ölçeğinin Boyutları	Bu çalışmanın amacı sosyal desteğin travma sonrası gelişimi nasıl etkilediğini araştırmaktır.	Çalışmanın bulguları, şiddetli yakın partner şiddetine maruz kalmanın ardından başarılı kişisel sonuçların elde edilmesinde sosyal desteğin önemini göstermektedir.
Gonzalez-Mendez ve Hamby (2021)	Dayanıklılık Portföyü Ölçüm Paketi Düzenleyici Güçlü Yönler Ölçeği Ortalama Oluşturma Güçlü Yönler Ölçeği Kişilerarası Güçlü Yönler Ölçeği	Bu çalışma, Direnç Portföyü Modelini bir rehber olarak kullanarak, yakın partner şiddetine maruz kalmış kadınlar arasında, refah ve travma sonrası büyüme ile bağlantılı özellikleri araştırmıştır.	Bulgulara göre travma sonrası büyüme, mutlulukla ve kişinin tüm güçlü yönleriyle olumlu bir şekilde bağlantılıdır.
Bryngersdottir ve Halldorsdottir (2022a)	Yapılandırılmış Görüşme Soruları	Bu fenomenolojik çalışmanın amacı, yakın partner şiddetinden kurtulan kadınların bakış açısından travma sonrası büyümeyi incelemek ve algıları hakkında daha fazla bilgi edinmektir.	Katılımcıların deneyimleri, yakın partner şiddeti deneyiminin kimsenin yaşamaması gereken korkunç bir olay olmasına rağmen, travma sonrası büyümeyi gerçekleştirmiştir.
Bakaitytė, ve ark. (2022a)	Travma Sonrası Büyüme Envanterinin Kısa Formu Kimlik Gelişimi Ölçeğinin Boyutları Olayların Merkeziliği Ölçeği	Bu çalışmanın amacı, Litvanya'da yakın partner istismarı yaşayan kadınların travma sonrası gelişimini, travmatik deneyimin önemi, kimlik keşfi ve şiddete maruz kaldıktan bu yana geçen süre ile bağlantılı olarak araştırmaktır.	Bu çalışmanın sonuçları, travma sonrası büyümenin potansiyel olarak arttığı şiddet eylemlerini takip eden ilk iki yılın önemini göstermiştir.
Bakaitytė ve arj. (2022b)	Travma Sonrası Büyüme Envanterinin Kısa Formu Olay Merkeziliği Ölçeği Dayanıklılık Ölçeği Olay Ölçeğinin Etkisi Bileşik Kötüye Kullanım Ölçeği	Travma sonrası gelişimlerine, olayın merkeziliğine, dirençliliklerine ve travma sonrası stres belirtileri kalıplarına dayalı olarak travma sonrası büyümeden kurtulan kadınların olası alt gruplarını incelemek ve bu alt grupları belirlemede sosyodemografik ve şiddete bağlı faktörlerin rolünü incelemektedir.	Çalışmanın bulguları, çeşitli yakın partner şiddeti tanımlayarak ve literatüründe ayrıntılı olarak incelenmemiş çeşitli teorik varsayımları inceleyerek bilgi birikimine katkıda bulunmaktadır.

D'amore ve arkadaşları (2021) tarafından yapılan çalışma, kadınların benlik ve kimlik duygularında güçlenme veya sağlık ve yaşam tarzında değişiklikler yaşadığını göstermektedir. Bu çalışma ayrıca, travma sonrası büyüme ile söz verme, taahhütlerle özdeşleşme ve olguları derinlemesine inceleme gibi kişilerin tanımlama süreçleri arasında önemli bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Bryngersdottir ve Halldorsdottir'e (2022) göre yakın partner şiddetinin üstesinden gelmek kişinin kendisiyle, diğer insanlarla ve dış çevreyle bağlantı kurmasını gerektirir. Bu bağlantılar, yakın partner şiddetini ele almak ve bu şiddetin üstesinden gelmek için kapsamlı bir çerçeveye oluşturmada çok önemli bir rol oynamaktadır. Bryngersdottir ve arkadaşları (2022) tarafından yürütülen araştırma, yakın partner şiddeti müdahalesinin ve önlemenin çok yönlü yapısını vurgulayarak ve bu yapının çeşitli boyutlarına odaklanmanın önemini göstermiştir.

Değişen İlişki

Bryngersdottir ve Halldorsdottir'in (2022) araştırmasında katılımcılar, diğer insanların eylemlerinin, sözlerinin veya düşüncelerinin kendi davranışlarını etkilemediğinin farkındaydılar. Kadınlar, kendi arzuları ve mutsuzlukları hakkında bilinçli oldukları için, kendileriyle birlikte diğer insanlarla da kasıtlı olarak sınırlar koyduklarını belirttiler. D'Amore ve ekibinin (2021) çalışmasına göre, birkaç kadın hayatlarını, ilişkilerini ve kimliklerini nasıl yeniden inşa ettiklerini aktarmışlardır.

D'Amore ve arkadaşlarının (2021) bulgularına göre, yakın partner şiddetini deneyimledikten sonra ilişkilerini, yaşamlarını ve benliklerini yeniden inşa etme süreci son derece zorlayıcı ve dönüştürücü olmaktadır. Bu bakış açısı, Bryngeirsdottir ve Halldorsdottir araştırmasında da ortaya çıkmaktadır; bu çalışma, hayatta kalanların karşılaştıkları zorluklar karşısında olağanüstü direnç ve eylem yeteneğini vurgulamaktadır. Katılımcılar, benlik algılarında değişikliklerden, kendilerini savunma ve sınırlar koyma becerilerinden, yalnızlıkta buldukları huzurdan, kişisel güç algılarından, fiziksel ve zihinsel sağlıklarından, yaşam tarzı tercihlerinden, aile üyeleriyle ve yeni romantik ilişkilerle olan etkileşimlerinden bahsetmişlerdir.

Gonzalez-Mendez ve Hamby'nin (2021) çalışması, öznel iyi oluş ile travma sonrası büyüme arasındaki ilişkinin, ölçülen belirli sonuca bağlı olarak değişebileceğini öne sürmüştür. Bu çalışmanın merkezindeki kadınlar, şiddet içeren ilişkilerden ayrıldıktan sonra daha güçlü bir başa çıkma yeteneğine sahip olmanın, daha iyi bir refahla ilişkili olduğu bulgusu dikkate alındığında, bu sonuç anlaşılabilir bir durumdur. Bu bağlamda, Bryngeirsdottir ve Halldorsdottir (2022), yakın partner şiddetine maruz kalan ve ardından travma sonrası büyümeyi deneyimleyen bireyleri incelemiştir. Bu bireyler, mevcut ve gelecekteki yakın ilişkilerindeki isteklerini net bir şekilde anladıklarını göstermişlerdir. Bu da, yakın partner şiddetinin tekrar kurbanı olma olasılığının daha düşük olduğunu işaret etmektedir.

Hing ve arkadaşlarının bulgularına göre (2021), kadınların yaşantılarına göre istismarcı bir ilişkiden ayrıldıktan çok sonra bile ilişkileri, mali durumları ve zihinsel sağlıkları üzerindeki kalıcı etkileri bulunmaktadır. Hayatta kalanların aşk ve ilişkilere ilişkin yeni bir bakış açısı ve beklentiler geliştirmelerine yardımcı olmak için kullanılan ifadeler ise Flasch ve arkadaşlarının sınıflandırmasında "diğer" kategorisine dahil edilmiştir. (2020). Son olarak Bakaityte ve arkadaşları (2022b), kadınlar arasında yakın partner şiddetine karşı farklı tepkiler mevcut olduğunu ve travma sonrası büyüme deneyimi çeşitli şekillerde ortaya çıkabildiğini ortaya koymuştur. Travma belirtileri yüksek olan kadınları olumlu dönüşüm yaşayanlardan ayıran bir faktör olan psikolojik destek aramanın oldukça önemli olduğu görülmektedir.

Yeni İmkanlar

Hing ve arkadaşları (2021), önemli sayıda kadının önemli kişisel gelişime ve başkalarına yardımcı olmak için yaşam deneyimlerinden yararlanmanın terapötik değerine ilişkin açıklamaları paylaştığını ortaya çıkarmaktadır. Pek çok kadının gerçek kişisel ilerleme kaydettiğinin kabul edilmesi, aşırı sıkıntılardan kaynaklanan travma sonrası büyüme ve dönüşüm potansiyelini göstermektedir. Amacın yeniden canlanması, artan sosyal katılım ve kişisel acı ve dönüşümün aktarılması ve dillendirilmesi, en zorlu koşullarda travma sonrası iyileşme üzerinde önemli bir etkiye sahiptir.

Gonzalez-Mendez ve Hamby (2021), katılımcılar tarafından bildirilen faaliyetlerin stresli durumları ele almak, olumlu sosyal etkileşimleri teşvik etmek ve amaçlı iç gözlem yapmak için kullanılabilmesini ve bunların hepsinin bireyin genel sağlığı için çok önemli olduğunu belirtmiştir. Temelde bu faaliyetler, düzenleme, kişilerarası ve anlam oluşturma yeterliliklerini geliştirmek için fırsatlar sunabilir. Bu perspektif, bireylerin, özellikle de yakın partner şiddeti bağlamında, stresli olayların yarattığı zorlukları nasıl etkili bir şekilde yönetebilecekleri ve bunlarla nasıl baş edebilecekleri konusunda değerli bilgiler sağlamaktadır. Katılımcılar tarafından belirlenen faaliyetler yalnızca başa çıkma mekanizmaları olarak işlev görmekle kalmamakta, aynı zamanda onların bütünsel refahını geliştirmede merkezi bir rol üstlenmektedir.

Zukauskene ve arkadaşlarının (2022) bulguları, travma sonrası büyümenin, yakın partner şiddeti deneyimlerinin ardından yeni bir yaşamın yeniden inşa edilmesi için değerli bir araç olarak hizmet edebileceğini göstermektedir. Bu kavram, yaşamdaki yeni yol ve hedeflerin proaktif takibi, bu yollar ve hedefler hakkında kasıtlı kararlar alma eylemi ve seçilen yaşam arayışlarında kendine güvenin geliştirilmesi ile yakından bağlantılı olduğunu göstermektedir. Ayrıca Bakaityte ve arkadaşlarının (2022), alternatif yaşam yönelimlerinin yanı sıra mevcut ve gelecekteki arzularını aktif olarak düşünen kadınların, travma sonrası büyüme sürecine dahil olmak için daha donanımlı olduklarını ve bunun da daha hızlı travma sonrası büyüme edinimiyle sonuçlandığını ortaya çıkarmıştır.

Hayata Karşı Minnet

Bryngeirsdottir ve Halldorsdottir (2022) araştırmasına göre katılımcılar yakın partner şiddeti deneyimlerini "yaşadıkları bir zorluk" olarak tanımlamışlardır. Ancak birçoğu, hayatlarının bu yönü olmadan kalmak istemeyeceklerini çünkü bunun kendileri için pek çok harika şeye yol açtığını ifade etmiştir. Gonzalez-Mendez ve Hamby (2021) Aslında, "hayatın yönleri" ile ilgili bulgular, travma sonrası büyümeyle yüksek oranda ilişkili olduğundan, hoş deneyimler için fırsatlara sahip olmanın büyümeye giden önemli bir yol olduğunu

göstermektedir. Gerçekten de çalışma, yakın partnerin istismarigibi zor ve travmatik durumların ardından olumlu deneyimler ile kişisel gelişim arasındaki ilişkinin önemli ve dikkate değer bir özelliğini vurgulamaktadır. "Hayatın yönleri" kavramı, iyi deneyimler için fırsatlar sağlamanın travma sonrası büyüme ve refah açısından kritik öneme sahip olduğunu öne sürmektedir. Buna ek olarak, D'Amore ve arkadaşlarının (2021) çalışmasında katılımcıların gelişen ilişkileri aynı zamanda yenilenme temasını da ortaya çıkarmıştır. Arkadaşlarıyla sosyal faaliyetlere katılma, topluluğa ve dini organizasyonlara katılma ve sosyal çevrelerine dahil edecek bireyleri seçerken daha fazla anlayış gösterme konusunda yeni keşfedilen bir eğilim ve kapasiteyi göstermiştir.

Varoluşsal Unsurlar

Hing ve arkadaşları (2021), yakın partner şiddetinden kurtulanları başkalarına yardım etmeye teşvik etmeyi içeren müdahalelerin teşvik edilmesi, şiddet konusunda kamuoyunun farkındalığının artırılması ve dönüştürücü değişimin savunulması, kadınlarda travma sonrası büyümeyi kolaylaştırmak ve yaşam boyu kalıcı iyileşmeyi sağlamak için sunduğu etkili yaklaşımlardır. Bryngeirsdottir ve Halldorsdottir (2022a) tarafından yürütülen araştırmaya katılanlar, kendilerinin mevcut durumlarını önceki algılarından farklı olarak kabul ettiklerine dair öz farkındalıklarının arttığı görülmüştür.

Gonzalez-Mendez ve Hamby'ye (2021) göre gelişmenin, kadınların hayatın tatmin ettiği çeşitli yönlerine yönelmeleriyle ilişkili olduğu düşünülmektedir. Yaşam koşullarının önemi, belirli becerilerle ilgili daha fazla çaba göstermeleriyle olasılığıyla açıklanabilir. Sonuç olarak, katılımcıların önerdiği faaliyetler zorlu koşullarla başa çıkmak, güçlü sosyal ilişkiler kurmak ve amaçlarını dikkate almak için kullanılabilir; bunların hepsi kadınların refahı için faydalı görünmektedir. Başka bir deyişle, yakın partner şiddeti yaşayan kadınlara hayatı yeniden düzenleme, sosyal ve anlam oluşturma yeteneklerini geliştirme şansının sunulması gerekmektedir.

Barlow ve Hetzel-Riggin'in (2018) belirttiği gibi, cinsiyet tek başına travma sonrası büyümenin anlamlı bir yordayıcısı olarak ortaya çıkmamıştır. Bununla birlikte cinsiyet, hem geleneksel kadınsı hem de sağlıklı erkeksi cinsiyet rolü normlarının travma sonrası büyümeyle öngörü adına çok önemli bir rol oynamaktadır. Bunun özüde, travma sonrası büyümenin kişinin cinsiyet kimliğine bağlı olmasından ziyade, bireyin cinsiyeti ile cinsiyet rolü standartlarına bağlılığı arasındaki etkileşimle ilişkili olduğu görülmektedir. Toplumsal cinsiyet rolü beklentilerine her türlü uygunluğun (eril, kadınsı ya da her ikisinin birleşimi) travma sonrası büyümeyle ilişkilendirildiği görülmektedir. Aksine, belirli bir cinsiyet rolüyle güçlü bir şekilde özdeşleşmeyen bireyler, travma sonrası büyümenin eksikliğini yaşamışlardır. Buna bağlı olarak Valdez ve Lilly (2015) yaşamın doğasında olan anlam eksikliğinin farkedilmesi, travma sonrası büyümeyi besleyen motive edici bir güç olarak görmektedir.

Bu derleme, istismara uğramış kadınlarda şiddetin travma sonrası gelişim üzerindeki etkilerine veya şiddetin boşanma sonrası büyüme üzerindeki etkisine ilişkin önemli bulgular içeren araştırmalara dikkat çekmiştir. Özellikle şiddete maruz kalan kadınlarda travma sonrası büyümeyi ve şiddetin boşanma sonrası büyüme üzerindeki etkisini ele alan çalışmalar az olduğu görülmektedir. Bu eksiklik ise derlemenin sonuçlarını ve derinliğini sınırlayabilir.

Tartışma

Calhoun ve Tedeschi'nin (1998, 2006) bahsettiği benlik algısı, değişen ilişkiler, yeni olanaklar, yaşama karşı minnet etme ve varoluşsal unsurlar alanlarındaki değişimler ele alındığında alan yazın taramamız bu alanlarda değişimlerin yaşandığını desteklemektedir. Boşanmış kadınlara yönelik spesifik çalışmaların çok fazla olmaması nedeniyle bu bulguların boşanmış kadınlar açısından tartışılması gerekmektedir.

Boşanma, insanları yaşamda önemli seçimler yapmaya iten bir süreçtir. Boşanma sürecini yaşayan bireylerin karşılaştıkları stresörlerin çoğunluğu niteliksel olarak diğer stresörlerden farklı olmasa da bu süreci farklı kılan şey, kişinin yaşamının birçok alanında aynı anda değişimlerin meydana gelmesidir (Hetherington ve Kelly 2002). Boşanma literatürü incelendiğinde boşanmanın insanların hayatına zarar verdiği düşüncesi hakim olsa da boşanmanın olası olumlu etkileri pek tartışılmamaktadır. Booth ve Amato (1991), boşanmış kişilerin stresinin genellikle boşanmadan önce arttığını ve bu düzeyin ancak iki yıl sonra eski düzeylerine döndüğünü bulmuşlardır (Booth ve Amato 1991). Boşanma, "yolda bir hız tümseği" olarak nitelendirilebilir ve bu hız tümseği, üzerinden geçerken sarsılabilen ancak sonuçta iyi ya da kötü bir etki bırakmayan bir durumdur ve üstesinden gelinebilir (Hetherington ve Kelly 2002). Pek çok birey, boşanma sonrasında boşanma öncesi durumlarına yani özgüven, stres ve psikolojik süreçlere geri dönebilmektedir. Boşanma yaygın bir yaşam deneyimidir ancak bunun algılanması ve anlatı çerçevesi, bireyin kimliğini, refahını ve kişisel gelişimini şekillendirmek için büyük önem taşır (Jayawickreme ve ark. 2021). Hem zafer hem de üzüntü anlarının önemini keşfetmek, gelişmiş duygusal düzenlemeyle ilişkilendirilmektedir. Üstelik sağlık sorunlarını tartışırken faillik ve kefarete temalarını

vurgulamanın ruh sağlığının daha olumlu gidişatını öngördüğü gösterilmiştir. Öyle ki, ortaya çıkabilecek psikolojik büyümenin varlığı sıklıkla gözden kaçırılmaktadır.

Boşanmaya uyum sürecini etkileyebilecek faktörler arasında kültürel, sosyal, hukuki, ekonomik ve psikolojik süreçler yer almaktadır (Can ve Aksu 2016). Genel olarak başa çıkmada katkı sağlayan faktörler ile boşanma sürecinde kullanılan başa çıkma faktörleri benzerdir. Kriz sonrasında psikolojik dengeyi yeniden sağlanabilmesi birçok değişkenin bir araya gelmesiyle gerçekleşmektedir. Değişimi olumlu bir fırsat olarak görmek ve onu kontrol altına almak gibi tutum ve becerilerle sahip olmak önemlidir. Bu değişkenler destek ağları sağlar, stresi yönetir, sorunları çözer ve potansiyel tehlikeleri değerlendirir (Brammer 1991). Başa çıkma konusunda yaş, eğitim, cinsiyet, maddi kaynaklar ve sosyoekonomik durum gibi sosyodemografik özelliklerin belirleyici olduğu vurgulanmaktadır (Pledge 1992). Ayrıca benlik saygısı, öz yeterlilik, dışa dönüklük ve sosyal becerilerin boşanmaya uyum sürecinde etkili kişilik özellikleri olduğu bilinmektedir (Birnbaum ve ark. 1997). Maddi kaygılar, yalnızlık ve eğitim eksikliği kadınlar için en stresli faktörlerdir (Myers 1989). Özellikle çok genç yaşta evlenen kadınlar, kimlik gelişimi sürecinde evli olmalarından dolayı boşanma sonrası sosyal zorluklar yaşayabilmektedirler (Guttman 1993).

Boşanma-stres-uyum perspektifinde, boşanmaya özgü stres faktörleri, aracı faktörler olarak tanımlanmaktadır (Amato 2000). Bu bakış açısı evliliğin sona ermesini bir süreç olarak görmektedir. Stres yaratan faktörler arasında eşler arasındaki çatışmalar, duygusal desteğin azalması, ebeveyn-çocuk ilişkilerindeki eksiklikler ve ekonomik zorluklar sayılabilir. Ayrıca bireyi boşanmanın olumsuz etkilerinden güçlendiren faktörler, başa çıkma becerilerinin yanı sıra eğitim ve sosyal destek gibi kişisel kaynaklardır.

İnsanların yaşamlarında meydana gelen travmatik olayların travma sonrası büyümeye dönüşme olasılığı, kişisel özelliklere ve yaşanan travmaya bağlı olarak değişebilmektedir. Birey travma sonrası büyüme yaşadığında kendi hayatında da değişiklikler yaşar. Boşanma sonrası yaşanan değişiklikler, yaşanan travmatik olayın türüne göre olumlu ya da olumsuz olabilir. Diğer insanlarla daha iyi anlaşılabilir, kendilerine yeni fırsatlar tanıyabilir, kendilerini daha güçlü hissedebilir, hayata karşı daha minnettar hissedebilir ve inançlarında bir değişiklik yaşayabilirler. Travma sonrası yaşanan büyüme, kişinin eski inançlarını yeni inanç ve bakış açılarıyla değiştirmesiyle ortaya çıkar. Bu nedenle kişinin baş etme mekanizmaları, travmatik olayı algılama biçimi ve aldığı sosyal destek önemlidir. Boşanma travmatik bir olay ise; kişinin hayatındaki köklü değişimden dolayı bir kayıp ve travma olarak görülür. Bu kayıp, kalıcı ayrılık, yalnızlık ve boşluk hissi, hatta depresyon gibi farklı şekillerde hissedilebilir. Diğer travmatik olaylar gibi kişiyi değişmeye ve büyümeye itebilir. Bu nedenle boşanma sonrası uyum önemlidir. Boşanma sonrası uyumu etkileyen bazı faktörler vardır. Cabilar ve Yılmaz'a (2022) göre boşanma, insanların hayatında karmaşalara neden olan, bireyin birçok alanda yeniden örgütlenmesini gerektiren, psikolojik açıdan zor bir yaşam deneyimidir. Boşanmış kişinin bu süreçte doğru bilgilendirme ve iyi bir psikolojik destek alması gerekir. Bu kültürel, sosyal, hukuki, ekonomik ve psikolojik süreçler önemlidir. Bunların yanı sıra boşanma nedeni de boşanma sonrası uyumu etkileyen önemli bir faktördür. Boşanma nedeninin şiddet davranışından kaynaklanması yani aile içi şiddet nedeniyle boşanma, boşanma sonrası uyumu önemli ölçüde etkileyebilmektedir. Özellikle kadınların şiddet nedeniyle ilişkilerini sonlandırması bazı olumsuz sonuçlarla karşılaşabilmektedir. Erkek egemen bir toplumda kadınlar, eğer ekonomik bağımsızlığa veya sosyal desteğe sahip değilse, kendilerini güçsüz hissedebilir ve özellikle ekonomik açıdan zorluklar yaşayabilirler. Bu durum onların boşanma sonrası hayata uyum sağlamalarını zorlaştırıyor ve boşanmanın ve şiddetin travmatik sonuçları daha da kötüleştiriyor. Travma sonrası büyümenin alanları Calhoun ve arkadaşlarında (2010) bahsedilen; benlik algısı, değişen ilişkiler, yeni olanaklar, hayata dair beğeni ve varoluşsal unsurlar boşanmış kadın edebiyatı açısından ele alınmıştır. Travma sonrası büyümenin beş alanının kadınların yaşamında geçerli olduğu sonucuna varılmıştır. Görüldüğü gibi literatür Calhoun ve Tedeschi'nin travma sonrası büyüme alanlarını desteklemektedir ancak boşanmış kadınlara yönelik özel bir araştırma bulunmamaktadır. Bu nedenle bu bulguları boşanmış kadınlara travma sonrası büyüme olgusu açısından genelleyebiliriz.

Sonuç

Son olarak, boşanmış kadınların şiddet içeren ilişkiler sonrasındaki deneyimlerine ilişkin gerçekleştirilen bu çalışma, travma, boşanma ve travma sonrası büyümenin karmaşık etkileşimine ışık tutmaktadır. Boşanmış kadınlarla ilgili belirli çalışmaların azlığına rağmen Calhoun ve arkadaşları (2010), bu kadınların anlatılarıyla bağlantı kuran kavramsal bir çerçeve sağlayan travma sonrası büyümeyle ilgili mevcut alan yazını gözden geçirmişlerdir. Şiddet nedeniyle ilişkilerini bırakan kadınlar, özellikle erkek egemen toplumlarda, travmatik deneyimin duygusal ve fiziksel boyutunun ötesine geçen çeşitli sorunlarla karşılaşmaktadır. Ekonomik bağımlılık ve sosyal destek eksikliği, bu kadınların boşanma sonrası hayata uyum sağlamaya yönelik karmaşık süreci müzakere ederken karşılaştıkları sorunları daha da kötüleştiriyor. İncelenen araştırma, ekonomik bağımsızlığın

ve destekleyici bir sosyal ağ eksikliğinin, boşanma sonrası uyumu engelleyebilecek olumsuz sonuçların olasılığını vurgulamaktadır.

Zorluklara rağmen çalışma, Calhoun ve Tedeschi'nin travma sonrası büyümenin beş alanıyla tutarlıdır; bunlar arasında benlik algısı, dönüştürülmüş ilişkiler, yeni olasılıklar, hayattan keyif alma ve varoluşsal bileşenler yer almaktadır. Boşanmış kadınların anlatıları bu alanlarda dönüştürücü bir büyüme olasılığını gösteriyor, bu da travma ve boşanmanın üstesinden gelme sürecinin yararlı psikolojik iyileşmelerle sonuçlanabileceğini ima ediyor. Mevcut literatürün öncelikli olarak boşanmış kadınlara odaklanmadığı kabul edilse de, Calhoun ve Tedeschi'nin travma sonrası büyüme alanlarının bu spesifik gruba uygulanması haklı görünmektedir. Boşanmış kadınlara odaklanan araştırmaların azlığı, bu kadınların belirli deneyimleri ve travma sonrası büyümeye katkıda bulunan veya bunu engelleyen unsurlar hakkında daha ayrıntılı bilgi sağlamak için daha fazla ampirik çalışmaya ihtiyaç olduğunu vurgulamaktadır. Temelde, travma sonrası büyüme alanlarının boşanmış kadınların yaşamlarıyla olan ilgisinin farkına varılması, profesyoneller, yasa koyucular ve destek ağları için yararlı bilgiler sağlar. Ekonomik bağımsızlık, sosyal destek sistemleri ve travma sonrası büyümeyi desteklemeyi amaçlayan özel müdahalelerin tümü, boşanmış kadınlara şiddet ve boşanma sonrasında iyileşme ve dayanıklılık yolunda yardımcı olmada önemli bir rol oynayabilir.

Boşanma deneyimi her ne kadar zor olsa da kriz ve travma durumu insanları geliştirme ve güçlendirme potansiyeline sahiptir. Kişi bu süreçte yeterli kriz müdahalesi alır ve olumlu başa çıkma davranışları sergilerse, kısır döngüyü kırmak ve tüm potansiyelini ortaya çıkarmak mümkün olacaktır. Bu nedenle krizin bir 'fırsat' olabileceği her zaman unutulmamalıdır. Özellikle boşanmış kadınların şiddet içeren birlikteliklerden sonraki deneyimlerine odaklanan daha ampirik araştırmalar teşvik edilmelidir. Bu, travma sonrası büyümedeki zorluklar ve fırsatlar hakkında kapsamlı bilgi sağlamak için niceliksel analizleri, niteliksel görüşmeleri ve boylamsal çalışmaları içerebilir. İstismara uğrayan ve boşanmış kadınların ihtiyaçlarına uygun müdahalelerin oluşturulması ve uygulanması da seçenekler arasında yer alıyor. Travmanın psikolojik ve fiziksel etkilerini ele almanın yanı sıra, bu terapiler aynı zamanda sosyal destek ağlarının güçlendirilmesine ve ekonomik bağımsızlığın desteklenmesine de vurgu yapmalıdır. Boşanmış kadınlarla çalışan danışmanlar, terapistler, sosyal hizmet uzmanları ve hukuk savunucuları, bu grubun karşılaştığı belirli zorlukları daha iyi anlayabilmeleri ve bu kadınları desteklemek ve onlar adına müdahale etmek için ihtiyaç duydukları araçları onlara verebilmeleri için eğitim almalıdır.

Kaynaklar

- Aldwin T (1994) *Stress, Coping, and Development: An Integrative Perspective*. New York, Guilford Press.
- Altıparmak İB (2015) Kadına yönelik aile içi şiddetle mücadelede ŞÖNİMLerin rolü: Ankara örneği. *The Journal of Academic Social Studies* 36, 449-464.
- Altıparmak İB (2019) Kadına yönelik aile içi şiddetin boyutları: Ankara örneği. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17:55-76.
- Amato PR (2000) The consequences of divorce for adults and children. *J Marriage Fam*, 62:1269-1288.
- APA (1994) *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, 4th Edition (DSM-IV)*. Washington DC, American Psychiatric Association.
- Arksey H, O'Malley L (2005) Scoping studies: towards a methodological framework. *International Int J Soc Res Methodol*, 8:19-32.
- Bakaitytė, A, Kaniušonytė, G, Truskauskaitė-Kunevičienė, I, Žukauskienė, R (2022a) Longitudinal investigation of posttraumatic growth in female survivors of intimate partner violence: the role of event centrality and identity exploration. *J Interpers Violence*, 37:NP1058 -NP1076.
- Bakaitytė, A, Kaniušonytė, G, Žukauskienė, R (2022b) Posttraumatic growth, centrality of event, trauma symptoms and resilience: profiles of women survivors of intimate partner violence. *J Interpers Violence*, 37:NP20168-NP20189.
- Barlow MR, Hetzel-Riggin MD (2018) Predicting posttraumatic growth in survivors of interpersonal trauma: gender role adherence is more important than gender. *Psychol Men Masc*, 19:446-456.
- Barnett O (2000) Why battered women do not leave, part 1. External inhibiting factors within society. *Trauma Violence Abuse*, 1:343-372.
- Başar F, Demirci, N (2016) Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve şiddet. *Kadın Sağlığı Hemşireliği Dergisi*, 2:41-52.
- Berger R, Weiss T (2009) The posttraumatic growth model: an expansion to the family system. *Traumatology*, 15:63-74.
- Birnbaum GE, Orr I, Mikulincer M, Florian V (1997) When marriage breaks up does attachment style contribute to coping and mental health? *J Soc Pers Relat*, 14:643-654.
- Booth A, Amato PR (1991) Divorce and psychological stress. *J Health Soc Behav*, 32:396-407.
- Bossick BE (2008) *An empirical examination of the relationship between posttraumatic growth and the personality traits of hardiness, sense of coherence, locus of control, self-efficacy, resilience, and optimism (Doctoral dissertation)*. Akron, OH, University of Akron.

- Brammer LM (1991) *How to Cope with Life Transitions: The Challenge of Personal Change*. London, UK, Hemisphere Publishing.
- Bryngveirsdottir HS, Halldorsdottir S (2022) "I'm a Winner, Not a Victim": the facilitating factors of post-traumatic growth among women who have suffered intimate partner violence. *Int J Environ Res Public Health*, 19:1342.
- Bryngveirsdottir HS, Arnault DS, Halldorsdottir S (2022) The post-traumatic growth journey of women who have survived intimate partner violence: a synthesized theory emphasizing obstacles and facilitating factors. *Int J Environ Res Public Health*, 19:8653.
- Bükecik E, Özkan B (2018) Kadına yönelik şiddet: toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kadın sağlığına etkisi. *İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*; 3:33-37
- Cabılar BÖ, Yılmaz AE (2022) Divorce and post-divorce adjustment: definitions, models and assessment of adjustment. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 14:1-11.
- Calhoun GG, Tedeschi RG (2006) *Handbook of Posttraumatic Growth*. Mahwah, NJ, Lawrence Erlbaum.
- Calhoun LG, Cann A, Tedeschi RG (2010). The posttraumatic growth model: Sociocultural considerations. In *Posttraumatic Growth And Culturally Competent Practice: Lessons Learned From Around The Globe* (Eds T Weiss, R. Berger):1-14). Hoboken, NJ, Wiley..
- Calhoun LG, Tedeschi RG (1998) Posttraumatic growth: future directions. In *Posttraumatic Growth: Positive Changes In The Aftermath of Crisis* (Eds RG Tedeschi, CL Park, LG Calhoun):93-102. Mahwah, NJ, Lawrence Erlbaum.
- Can Y, Aksu NB (2016) Boşanma sürecinde ve sonrasında kadın. *Electronic Journal of Social Sciences*, 15:888-902.
- Cann A, Calhoun LG, Tedeschi RG, Taku K, Vishnevsky T, Triplett KN et al. (2010). A short form of the Posttraumatic Growth Inventory. *Anxiety Stress Coping*, 23:127-137.
- Clements CM, Sabourin Spiby L (2004) Dysphoria and hopelessness following battering: the role of perceived control, coping and self-esteem. *J Fam Violence*, 19:25-36.
- D'Amore C, Martin SL, Wood K, Brooks C (2021) Themes of healing and posttraumatic growth in women survivors' narratives of intimate partner violence. *J Interpers Violence*, 36:2697-2724.
- Dokkedahl SB, Kirubakaran R, Bech-Hansen D, Kristensen TR, Elkitt A (2022) The psychological subtype of intimate partner violence and its effect on mental health: a systematic review with meta-analyses. *Syst Rev*, 8:198.
- Flasch P, Fall K, Stice B, Easley R, Murray C, Crowe A (2020) Messages to new survivors by longer-term survivors of intimate partner violence. *J Fam Violence*, 35:29-41.
- Gonzalez-Mendez R, Hamby S (2020) Identifying women's strengths for promoting resilience after experiencing intimate partner violence. *Violence Vict*, 12:115-126.
- Gonzalez-Mendez R, Ramirez-Santana G, Hamby S (2021) Analyzing spanish adolescents through the lens of the resilience portfolio model. *J Interpers Violence*, 36:4472-4489.
- Guttman J (1993) *Divorce in Psychosocial Perspective: Theory and Research*. Mahwah, NJ, Lawrence Erlbaum.
- Haag HL, Sokoloff S, MacGregor N, Broekstra S, Cullen N, Colantonio A (2019) Battered and brain injured: assessing knowledge of traumatic brain injury among intimate partner violence service providers. *J Womens Health (Larchmt)*, 28:990-996.
- Hamby S, Grych J, Banyard VL (2015) *Life Paths Measurement Packet: Finalized Scales*. Sewanee, TN, Life Paths Research Program.
- Hetherington EM, Kelly J. (2002). *For Better or For Worse: Divorce Reconsidered*. New York, Norton Aronson.
- Hing N, O'Mullan C, Mainey L, Nuske E, Breen H, Taylor A (2021) Impacts of male intimate partner violence on women: a life course perspective. *Int J Environ Res Public Health*, 18:8303.
- Itzhaky H, Porat AB (2005) Battered women in shelters: internal resources, wellbeing and integration. *Affilia*, 20:39-51.
- Janoff-Bulman R (1992) *Shattered Assumptions: Towards A New Psychology of Trauma*. Glencoe, IL, Free Press.
- Jayawickreme E, Infurna FJ, Alajak K, Blackie LE, Chopik WJ, Chung JM et al.. (2021) Post-traumatic growth as positive personality change: challenges, opportunities, and recommendations. *J Pers*, 89:145-165.
- Kıvrak Y, Gey N, Kıvrak HA, Kocaçaya MH, Çöpoğlu ÜS, Arı M (2015) Kadına yönelik eş şiddeti, çocukluk travmaları, depresyon ve yaşam kalitesi: toplum temelli çalışma. *Anadolu Psikiyatri Derg*, 16:314-322.
- Kitapçoğlu G, Yanikkerem E, Sevil Ü, Yüksel D (2008) Gebelerde doğum ve postpartum döneme ilişkin endişeler; bir ölçek geliştirme ve validasyon çalışması. *Adnan Menderes Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 9:47-54.
- Lerner MJ (1980) *The Belief in a Just World*. Boston, MA, Springer.
- Lewis AJ, Austin E, Knapp R, Vaiano T, Galbally M (2015) Perinatal maternal mental health, fetal programming and child development. *Healthcare*, 3:1212-1227.
- Meloy ML, Miller SL (2010) *The Victimization of Women: Law, Policies, and Politics*. Oxford, UK, Oxford University Press.
- Moher D, Liberati A, Tetzlaff J, Altman DG, PRISMA Group (2009) Preferred reporting items for systematic reviews and meta-analyses: the PRISMA statement. *PLoS Med*, 6:e1000097.
- Myers MF (1989) *Men and Divorce*. New York, Guilford Press.
- Pledge DS (1992) Marital separation/divorce: a review of individual responses to a major life stressor. *J Divorce Remarriage*, 17:151-181.

- Pluye P, Gagnon MP, Griffiths F, Johnson-Lafleur J (2009) A scoring system for appraising mixed methods research, and concomitantly appraising qualitative, quantitative and mixed methods primary studies in Mixed Studies Reviews. *Int J Nurs Stud*, 46:529-546.
- Rasche CE (2019) *Intimate Partner Violence: A Comprehensive Introduction*. New York, NY, Routledge.
- Sawyer A, Ayers S, Young D, Bradley R, Smith H (2012) Posttraumatic growth after childbirth: A prospective study. *Health Psychol*, 27:362-377.
- Senter KE, Caldwell K (2002) Spirituality and the maintenance of change: a phenomenological study of women who leave abusive relationships. *Contemp Fam Ther*; 24:543-564.
- Stanton AL, Bower JE, Low CA (2006) Posttraumatic growth after cancer. In *Handbook Of Posttraumatic Growth: Research & Practice* (Eds LG Calhoun, RG Tedeschi):138-175. Mahwah, NJ, Lawrence Erlbaum,.
- Taylor JY (2004) Moving from surviving to thriving: african american women recovering from intimate male partner abuse. *Res Theory Nursing Pract*, 18: 35-50.
- Tedeschi RG, Calhoun LG (1995) *Trauma and Transformation: Growing in the Aftermath of Suffering*. Thousand Oaks, CA, Sage.
- Tedeschi RG, Calhoun LG (2004) Posttraumatic growth: conceptual foundations and empirical evidence. *Psychol Inq*, 30:1-18.
- Tedeschi RG, Park CL, Calhoun LG (1998) *Posttraumatic Growth: Positive Changes, in the Aftermath of Crisis*. Mahwah, NJ, Lawrence Erlbaum.
- Thompson M (2000) Life after rape: a chance to speak?. *J Sex Marital Ther*, 15:325-343.
- TUIK (2018) Evlenme ve boşanma istatistikleri. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30698b>. (Accessed 20.04.2022)
- Tutarel-Kışlak Ş (2016) Kadına yönelik şiddet ve travmanın izleri. In *Hastalıkta Sağlıkta Kadın Olmak*. (Eds A Keser, F Yıldırım, M Kaplan)121-134. Ankara, Nobel Tıp Yayınevi.
- UN Women (2022) Ending violence against women. <https://www.unwomen.org/en/what-we-do/ending-violence-against-women> (Accessed 20.04.2022)
- UNICEF (2006) *Ending Violence against Women: From Words to Action. In-Depth Study on All Forms Of Violence Against Women*. New York, United Nations.
- Valdez CE, Lilly MM (2015) Posttraumatic growth in survivors of intimate partner violence: An assumptive world process. *J Interpers Violence*, 30:215-231.
- WHO (2013) *Global and Regional Estimates of Violence against Women: Prevalence and Health Effects of Intimate Partner Violence and Non-Partner Sexual Violence*. Geneva, World Health Organization.
- Žukauskienė R, Kaniušonytė G, Bergman LR, Bakaitytė A, Truskauskaitė-Kunevičienė I (2021) The role of social support in identity processes and posttraumatic growth: A study of victims of intimate partner violence. *J Interpers Violence*, 36:7599-7624.

Yazarların Katkıları: Çalışmaya önemli bir bilimsel katkı sağlandığı ve makalenin hazırlanmasında veya gözden geçirilmesinde yardımcı olunduğu tüm yazar(lar) tarafından beyan edilmiştir.

Danışman Değerlendirmesi: Dış bağımsız

Çıkar Çatışması: Çıkar çatışması bildirilmemiştir.

Finansal Destek: Bu çalışma için finansal destek alındığı beyan edilmemiştir.

Not: Bu yazı birinci yazarın "Şiddete maruz kalan evli ve boşanmış kadınlarda travma sonrası büyümenin aracı değişkenlerle yordanması" isimli doktora tezinden üretilen bir derleme çalışmasıdır.

Authors Contributions: The author(s) have declared that they have made a significant scientific contribution to the study and have assisted in the preparation or revision of the manuscript

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: No conflict of interest was declared.

Financial Disclosure: No financial support was declared for this study.

Acknowledgment: This paper is a review study derived from the first author's doctoral thesis entitled "Prediction of post-traumatic growth with mediator variables among married and divorced women who exposed to domestic violence".